

Po razstavah

Novo mesto 1848–1918. Dolenjski muzej
Novo mesto. Zgodovinska razstava: 25. 11.
2011 do 24. 2. 2013

Novo mesto je vključeno v združenje zgodovinskih mest Slovenije, a je eno redkih mest, ki nima stalne razstave o svoji zgodovini. Zaradi pomanjkanja prostora v muzeju smo v preteklih letih žal brezuspešno iskali prostor blizu Glavnega trga, kjer bi osrednji del srednjeveškega mesta vključili v samo razstavo. Menim, da je trenutno najprimernejši prostor za razstavo mestne zgodovine nekdanji narodni ali sokolski dom. Vsebina razstave bi bila podobna tisti, zaradi katere je bil v Novem mestu z veliko prizadevnostjo posameznikov leta 1875 odprt prvi narodni dom na Slovenskem.

V zadnjih letih je kustodiat za kulturno zgodovino pripravil več tematskih razstav s področja mestne zgodovine: Dragotine kapitelske cerkve v Novem mestu, Pečatniki Novega mesta, Novo mesto na razglednicah 1897–1950, Sokolstvo kot telovadno, narodno in kulturno gibanje, V objemu Krkinih voda, Kopališča, perišča, čolnarne, mlini in mostovi ob Krki v Novem mestu od leta 1850 do 1950 ter Zastava – mestna straža – godba, zaigraj!. Z razstavami in spremljajočimi katalogi sistematično raziskujemo in objavljamo muzejsko gradivo,

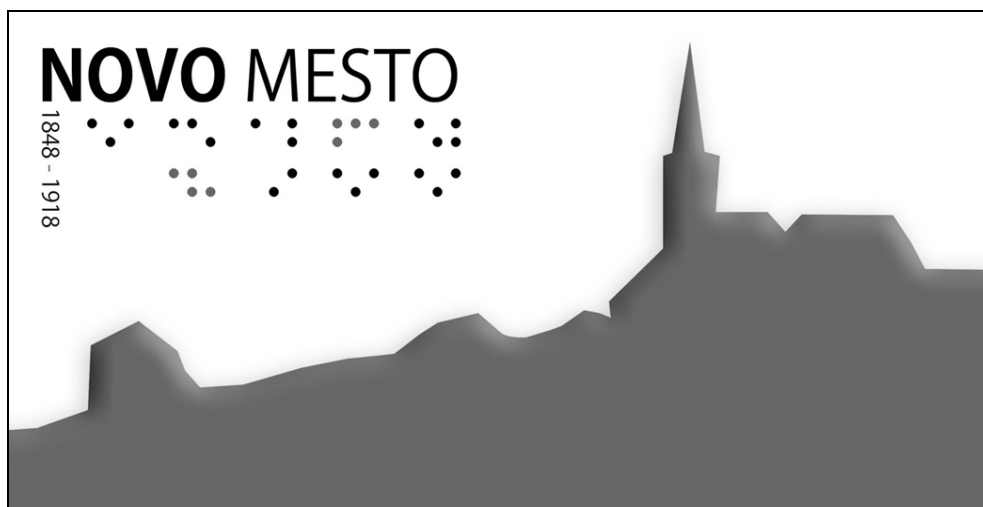
ki ga ob tem tudi konserviramo, restavriramo in pripravljamo za postavitve stalne razstave o zgodovini Novega mesta.

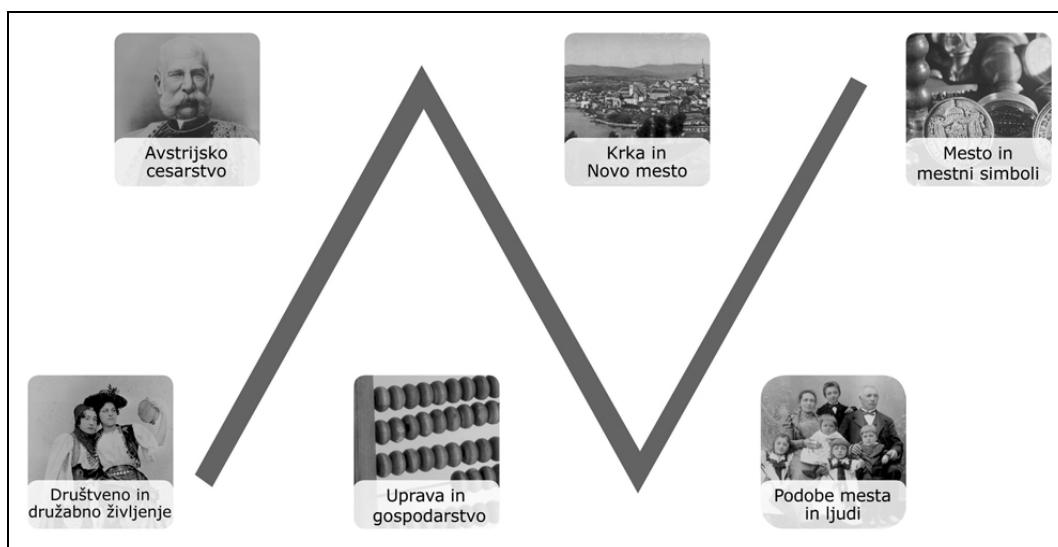
Tokrat predstavljamo zgodovino mesta v letih od 1848 do 1918, kar zahteva drugačen pristop pri pripravi razstave in kataloga. Leto 1848 je sinonim za velike družbene spremembe v Evropi in Avstrijskem cesarstvu, katerega del je bilo Novo mesto do leta 1918. Vpetosti Novega mesta v prvo svetovno vojno ne obravnavamo, ker je v prihodnjih letih predvidena samostojna razstava o tej temi.

Razstava in katalog sta nastala v glavnem na osnovi gradiva, ki ga hrani Dolenjski muzej Novo mesto, in arhivskega gradiva za obdobje 1848–1918, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota za Dolenjsko in Belo krajino – v fondih Mestne občine Novo mesto. Zaradi zaščite ne razstavljamo izvirnikov slikovnega in dokumentarnega gradiva, temveč so na ogled reprodukcije, tudi v digitalni obliki, in sicer tako na razstavi kot na medmrežju.

Zaradi preglednosti in priprave razstave za ogled slepih in slabovidnih oseb je razstava razdeljena na šest vsebinskih sklopov, dve interierne postavitvi in temen prostor, čemur sledi tudi oblikovanje razstave, kataloga in digitalnih vsebin.

Na začetku predstavljamo Avstrijsko cesarstvo oziroma po letu 1867 Avstro-ogrsko monarhijo ter povezanost Novega mesta s prestolnico in dolgotrajnim cesarjem Francem Jožefom I. Ta Novega

Shematska postavitev razstave.

mesta sicer ni nikoli obiskal, je pa leta 1875 meščanski gardi poklonil imenitno zastavo z bogato izvezenim cesarsko-kraljevim grbom na eni strani in novomeškim grbom na drugi ter se lastnoročno podpisal v knjigo meščanske garde. V tem času so se Novomeščani z odposlanstvom svojih predstavnikov trikrat odpravili na Dunaj: s prošnjo za spremembo imena ob praznovanju 500-letnice Novega mesta ter za izgradnjo dolenske železnice in nove gimnazije. To je tudi čas oblikovanja slovenske narodne zavesti, zato izpostavljamo prispevek Novega mesta na tem področju. Tu je bila 6. januarja 1848 prvič v slovenskem jeziku odigrana prepovedana gledališka igra *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*, leta 1875 je bil odprt prvi narodni dom na Slovenskem, v letih 1877 do 1879 pa je bil izdan prvi ponatis Valvasorjeve *Slave vojvodine Kranjske*.

Habsburški ogledniki so v 14. stoletju polotok na Krki prepoznali kot ugodno lokacijo za nastanek nove naselbine. Tako je rečni okljuk še danes prepoznavni znak Novega mesta. V drugi polovici 19. stoletja so se tudi moralne norme počasi sproščale in tako je Krka postala zbirališče meščanov zlasti v poletnih mesecih. Na razstavi prikazujemo izgradnjo perišč, čolnarn, kopališč, mostov in mlinov. Največ objektov in najbolj živahno življenje ob in na reki je bilo ravno od srede 19. stoletja do druge svetovne vojne. Krka s pritoki je bila do leta 1882 najbolj znano nahajališče rakov jelševcev. Po mnenju pisca iz Dolenjskih novic so jih letno prodali do 100.000 in s prodajo zaslužili okoli 20.000 goldinarjev.

Novo mesto je ustanovil avstrijski vojvoda Rudolf IV. Habsburški z ustanovno listino 7. aprila 1365. Uradno poimenovanje mesta se je skozi stoletja večkrat spreminjalo, hkrati pa je bilo v uporabi več imen: Rudolfswert, Neustädtl, Rudolfovo in

Novo mesto. Simbol mesta pa je vse do današnjih dni njegov ustanovitelj, kar izpričujejo pečatniki, pečati in grb mesta. V obravnavanem času so bile zasnovane sodobne občine, ki sta jih vodila občinski odbor in župan, zato namenjamo pozornost tudi tej temi. Predstavljeni so župani in častni meščani novomeške občine. Leta 1865 je mesto praznovalo 500-letnico ustanovitve. Pomembna pridobitev so bile prve fotografije mesta in meščanov ter ustanovitve narodne čitalnice.

Druga polovica 19. stoletja je postregla s številnimi izumi in novostmi, ki so zelo pomembni za raziskovanje naše preteklosti. To je čas pojava fotografije in posledično razglednic, dostopnejšega tiska in poštnih storitev. Realistično slikovno gradivo mesta in meščanov ni bilo ne prej ne pozneje tako bogato kot prav v prvem desetletju 20. stoletja. V tem času so bili na različne načine z mestom povezani znani Slovenci: Božidar Jakac, Leon Štukelj, Julija Primic, Janez Trdina in drugi.

Konec 19. stoletja je postalo Novo mesto sedež državnih uradov na Dolenjskem, kar se je odražalo tudi v graditvi novih javnih stavb. Zgradili so novo mestno hišo, okrajno glavarstvo, dve bolnišnici, dolensko železnico, narodni in rokodelski dom itd. V tem času je bilo mesto pomembno izobraževalno središče zaradi leta 1746 ustanovljene novomeške gimnazije in 1886 odprte kmetijske šole, saj so ju obiskovali dijaki iz vseh slovenskih dežel. Gospodarsko je mesto že nekaj stoletij nazadovalo. Vse trgovske in obrtne storitve so bile v obsegu samooskrbe, kar je razvidno tudi na razstavi, saj tej dejavnosti ne posvečamo velike pozornosti. Izpostavljamo namreč tiste dejavnosti, ki so mesto v tem času dvigovale iz povprečja primerljivih mest.

Splošne družbene razmere so v Novem mestu omogočile razcvet društvenega in družabnega živ-

Utrinek z razstave (foto: Branko Babič).

ljenja. V tem času je delovalo vsaj 32 društev, pred letom 1848 pa le dve. Seveda pa sta bila članstvo in aktivnost društev različna, zato na razstavi predstavljamo tista, ki so s svojim delovanjem v mestu zapustila vidnejše sledi: Uniformirana meščanska garda, Kazinsko društvo, Narodna čitalnica, Dolenjski Sokol, Družba sv. Cirila in Metoda in Katoliška družba rokodelskih pomočnikov. V mestu je bil zgrajen narodni in rokodelski dom, kjer sta bili večji dvorani za prireditve, ki so se na odprtem odvijale na Glavnem trgu in na novozgrajenem sokolskem telovadišču na Loki.

Sestavni del razstave je tudi interierna postavitve meščanske spalnice in salona s pohištvom iz tega časa.

V našem muzeju smo se prvič odločili razstavo pripraviti tako, da jo lahko v čim večjem obsegu spremljajo slepe in slabovidne osebe, in obratno, da tudi videči spoznamo svet slepih. S tem ciljem smo razstavo namenoma oblikovali tako, da je gibanje po razstavnem prostoru enostavno, predmeti so restavrirani z materiali, ki omogočajo otip, v brajici so podnapisi in zloženka, na razstavi imamo kopije predmetov, tipne slike, glasbeno spremljavo iz orkestriona ter temen prostor, kjer imajo tudi videči možnost vstopiti v svet slepih in slabovidnih ter tako pridobiti izkušnjo za lažje razumevanje teh ljudi.

Tri digitalne vsebine so namenjene različnim starostnim skupinam obiskovalcev in ogledu razširjenega izbora gradiva. Računalniška igra Nabiranje

rakov v Krki je namenjena našim najmlajšim obiskovalcem, kviz in galerija fotografij pa vsem starostnim skupinam. V digitalni obliki so na ogled vpisna knjiga meščanske garde, narodne čitalnice in kazinskega društva ter album razglednic. Na voljo je možnost ogleda vseh strani v knjigah. Originalne vpisne knjige bodo na razstavi na ogled le ob posebnih priložnostih. Digitalne vsebine so v času razstave dostopne na spletnem naslovu www.novomesto1848-1918.si, kar omogoča dostopnost gradiva širši javnosti.

Poleg računalniške igre so našim najmlajšim obiskovalcem namenjene tudi ilustracije posameznih pojmov, legend, dogodkov, imen itd., s katerimi poskušamo na njim prijazen in zanimiv način približati vsebino in ogled razstave.

Razstavo spremlja več tiskovin in promocijskega gradiva: zloženka, plakat, zloženka v brajici, koledar za leto 2012, razstveni katalog, dve reprodukciji Novega mesta, dva magneta in majica.

V razstavnem katalogu je objavljenih 160 kataloških opisov različnega gradiva iz obravnavanega časa s fotografijami, v uvodnem delu pa je po zgoraj navedenih vsebinskih sklopih opisano zgodovinsko dogajanje v Novem mestu. Publikacija je bogato opremljena s slikovnim gradivom.

Bralce Kronike prijazno vabim na obisk v sodobno Novo mesto, pa tudi na sprehod po Novem mestu iz druge polovice 19. stoletja.

Majda Pungerčar